

ЕЛЕКТРО – І МАГНІТОРЕЗИСТИВНІ ВЛАСТИВОСТІ ТОНКОПЛІВКОВИХ СИСТЕМ НА ОСНОВІ NI І FE

Гричановська Т. М., к.ф.-м.н., ст. викладач, Шешеня Л. А., аспірант,
Гриценко С. В., студент
Сумський державний університет, м. Суми, Україна

Розвиток сучасної наноелектроніки потребує унікальних тонкоплівкових матеріалів і тісно пов'язаний з новими технологіями магнітних запам'ятовуючих пристроїв, інтелектуальних сенсорів і датчиків.

Відомо, що фазовий склад тонких плівок і плівкових систем та їх електрофізичні властивості визначаються умовами отримання та подальшою обробкою.

Тонкі плівки *Ni* та *Fe* та плівкові системи на їх основі отримувались методом термічного випарування у вакуумі $10^{-3} - 10^{-4}$ Па. Підкладками, в разі магніторезистивних досліджень слугували пластини ситалу. Осадження матеріалів здійснювалося з випарників на підігріту (400 – 420 К) підкладку, товщини шарів визначались методом кварцового резонатора і перевірялись інтерферометричним методом. Зразки відпалювались в температурному інтервалі від 600 до 650 К. Електромікроскопічні та електроннографічні дослідження проводились за допомогою ПЕМ – 125 к. Магніторезистивні характеристики визначались при кімнатній температурі у змінному зовнішньому магнітному полі індукцією від 0 до 600 мТл.

Отримані зразки *Ni* товщиною 20 нм у невідпаленому стані мали фазовий склад ГЦК-*Ni* з параметром решітки $a_{Ni} = 0,352$ нм, що близько до параметра решітки масивного зразка *Ni* ($a_0 = 0,354$ [1]). При подальшому відпалюванні зразків при температурі $600 \leq T_b \leq 650$ К, спостерігається збільшення параметру, до значення $a = 0,354$ нм. Розшифровка електроннограм плівок ферума товщиною 20 нм показала, що всі вони мали фазовий склад ОЦК-*Fe* з параметром $a = 0,284 \pm 0,002$ нм.

На підставі експериментальних результатів про величину опору плівок та його залежність від температури у сукупності з даними про геометричні розміри зразків (довжина, ширина та товщина) були розраховані значення питомого опору та ТКО. Питомий опір тонкоплівкових зразків *Ni* і *Fe* зростає з підвищенням температури, тоді як температурний коефіцієнт опору (ТКО) зменшується, що характерно для металів. На рисунку 1 наведено температурні залежності для зразків товщиною 20 нм.

Для дослідження магніторезистивного ефекту всі зразки *Ni*(50нм)/*V*(d_v)/*Ni*(10нм)/*П* було отримано за однакових технологічних умов. Електроннографічні та електронно-мікроскопічні дослідження підтвердили, що плівкові системи мали фазовий склад ОЦК-*V*+ГЦК-*Ni*, полікристалічну структуру. Експериментальні дослідження показали, що невід-

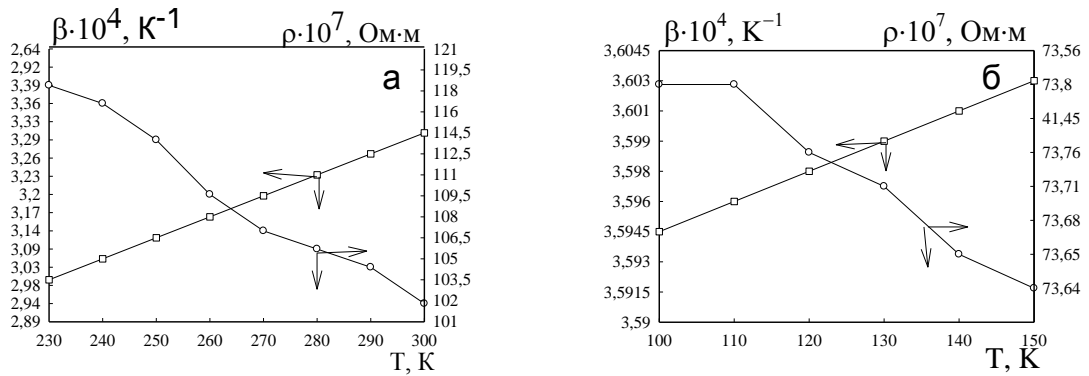

Рис. 1. Температурні залежності ТКО і питомого опору плівок Ni і Fe товщиною 20 нм (а, б) відповідно

палені зразки з товщиною шару ванадію $d_V < 3$ нм мали анізотропний магнітоопір, а магніторезистивні петлі гістерезису для таких систем подібні до відповідних петель для одношарових плівок феромагнітних металів (Ni, Fe). Величина поздовжнього і поперечного магнітоопору (МО) при цьому не перевищує 0,01–0,05%. Відпалювання даних зразків при температурі $T_B = 600 - 650$ К супроводжується незначним збільшенням величини МО.

Важливою особливістю магнітних наноструктур є осциляція обмінного зв'язку між феромагнітними шарами в залежності від товщини немагнітного прошарку. По аналогії з H_C (коерцитивною силою) та H_S (полем насичення), використовується індукція магнітного поля необхідна для повного розмагнічування зразка (B_C) та індукція насичення (B_S). На рис. 2 максимуми індукції розмагнічування B_C спостерігались при $d_V \approx 3$ нм та $d_V \approx 11$ нм, яким відповідали максимуми індукції насичення B_S , тобто можна

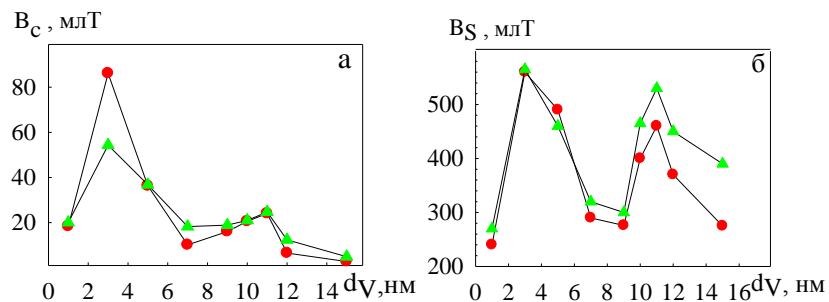

Рис. 2. Залежність індукції розмагнічування (а) і індукції насичення (б) від товщини прошарку V плівкової системи Ni(50нм)/V(d_V)/Ni(10нм)/П невідпаленої (●) і відпаленої(Δ) при 650 К.

говорити про антиферомагнітний зв'язок феромагнітних шарів Ni в даних плівкових системах [2].

Література

1. Горелик С. С. Рентгенографический и электроннооптический анализ / С. С. Горелик, Л. Н. Расторгуев, Ю. А. Скаков — Приложения издательство «Металлургия», Москва (1970).
2. Ustinov T. V., Rinkevich A. B., Romashev L. N., et al. Technical Physics 74, 94 (2004).